

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PREDŠKOLSKI ODGOJ

Dr. sc. Marija Brajčić

PREDŠKOLSKO DIJETE I LIKOVNO DJELO - JACKSON POLLOCK

Recenzenti:

Miroslav Huzjak, izv. prof., Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Dr. sc. Sonja Kovačević, doc. Učiteljski studij, Filozofski fakultet u Splitu, Sveučilište u Splitu

WEB predavanje recenzirano dana 18. 05. 2013. i prema Odluci donesenoj na 12.sjednici Vijeća Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu od 28. lipnja 2013. postavljeno na www.ffst.hr (službenoj web stranici Filozofskog fakulteta u Splitu).

ZNANSTVENO PODRUČJE: Društvene znanosti

ZNANSTVENO POLJE: Odgojne znanosti

ZNANSTVENA GRANA: Posebne pedagogije

STUDIJSKI PROGRAM: Predškolski odgoj

NASTAVNI PREDMET: Metodika likovne kulture 2

GODINA I SEMESTAR: 2. godina predškolskog odgoja, ljetni semestar

GODIŠNJI/TJEDNI BROJ SATI: 60 / 2 sata seminarara

NASTAVNA CJELINA: Pristup likovnim djelima u Dječjem vrtiću

NASTAVNA JEDINICA: Predškolsko dijete i likovno djelo - Jackson Pollock

NASTAVNI OBLICI RADA: frontalni rad, individualni rad

NASTAVNO SREDSTVO: Power Point prezentacija

NASTAVNA POMAGALA: računalo i LCD projektor

CILJEVI NASTAVE:

Usvojiti na teorijskoj razini pedagošku vrijednost suvremene umjetnosti u likovnoj pedagogiji uz primjer istraživanja reakcija predškolske djece na jednog od njenih predstavnika - Jacksona Pollocka

ZADATCI NASTAVE:

Osvijestiti mogućnost korištenja likovnih djela suvremene umjetnosti kao poticaja u likovno-pedagoškom radu s djecom predškolskog uzrasta

KORELACIJA : Glazbena kultura; ritam u glazbi

LITERATURA ZA STUDENTE: Bodulić, V. (1982). *Umjetnički i dječji crtež*. Školska knjiga, Zagreb.

Peić, M. (1979). *Pristup likovnom djelu*. Školska knjiga, Zagreb.

Zupančič, T; Duh, M. (2009). *Likovni odgoj i umjetnost Pabla Picassa. Likovno-pedagoški projekt u Dječjem vrtiću Opatija*. Dječji vrtić Opatija. Tisak.

PLAN SATA:

- a) Uvodni dio** (frontalno)
 - Uključivanje
 - Najava teme
- b) Glavni dio** (frontalno i individualno)
 - Teorijski okvir – Izlaganje uz PP prezentaciju
 - Razgovor o dječjim likovnim uradcima
 - Rasprava o rezultatima istraživanja
- c) Završni dio** (frontalno)
 - Zaključci i rasprava

PREDŠKOLSKO DIJETE I LIKOVNO DJELO - JACKSON POLLOCK

Sažetak

Uključivanje djece u umjetničke procese, uz istodobno ugrađivanje elemenata njihove vlastite kulture u obrazovanje, razvija u svakom pojedincu smisao za stvaralaštvo i inicijativu, bogatu imaginaciju, emocionalnu inteligenciju, sposobnost kritičkog mišljenja, smisao za samostalnost te slobodu mišljenja i djelovanja. Odgoj za i kroz umjetnost također potiče kognitivni razvitak i pridonosi da ono što i kako učenici uče odgovara potrebama modernih društava u kojima žive. Ovo istraživanje dio je istraživanja na temu reakcija predškolske djece na likovna djela suvremenih umjetnika, u ovom slučaju na slikarstvo Jacksona Pollocka. Rezultati pokazuju da djeca dobro reagiraju i prihvaćaju takav način umjetničkog izražavanja, jer je imanentan i samom djetetu, te mu pruža mogućnost da izrazi svoje emocije putem likovnog jezika. Međutim djeci u vrtićima ili galerijama ne pokazujemo umjetnička djela kako bi ih precrtavali, već da im ih predstavljamo kako bi u kontaktu s umjetnošću obogatili njihov estetski razvoj, razvili pozitivan stav prema umjetnosti istovremeno ih potičući na vlastiti likovni izričaj.

Ključne riječi: Jackson Pollock, suvremena umjetnost, likovni odgoj, predškolsko dijete

UVOD

Svi ljudi posjeduju kreativni potencijal. Umjetnost omogućuje okolinu i praksu u kojoj je dijete aktivno uključeno u iskustva, procese i razvoj stvaralaštva. Uključivanje djece u umjetničke procese, uz istodobno ugrađivanje elemenata njihove vlastite kulture u obrazovanje, razvija u svakom pojedincu smisao za stvaralaštvo i inicijativu, bogatu imaginaciju, emocionalnu inteligenciju i moralni „kompas“, sposobnost kritičkog mišljenja, smisao za samostalnost te slobodu mišljenja i djelovanja. Odgoj za i kroz umjetnost također potiče kognitivni razvitak i pridonosi da ono što i kako učenici uče odgovara potrebama društva u kojima žive.

Jedna od važnih funkcija likovnog odgoja jest uvođenje djece u svijet umjetnosti. Odgojno-obrazovna vrijednost likovnog odgoja u cjelini ostvaruje se neposrednim stvaralačkim radom djece i promatranjem likovnih djela.

Najčešće metoda koju koristimo u području promatranja likovnih djela jest kombinirana metoda sastavljena od *usmenog izlaganja, razgovora i demonstracije*. Svaka od tih metoda ima specifične vrijednosti koje se međusobno isprepliću i usklađuju.

Iako je susret s umjetničkim djelom integralni dio likovnog odgoja od vrtića nadalje, sustavna istraživanja o reakcijama djece na umjetničko djelo kod nas nisu provedena. U posljednje vrijeme tom su se problematikom bavili Matijaž Duh i Tomaž Zupančič, kroz projekte koje su provodili u dječjim vrtićima te polučili izvanredne rezultate (Zupančič, Duh, 2009). Projekt „Meštrovíčev san“ koji je proveden u vrtiću „Popaj“ u Splitu također otkriva zanimljivosti u dječjoj percepciji likovnog djela. Ovo istraživanje potaknuto je idejom da se djeci predškolskog uzrasta predoči slikarstvo Jacksona Pollocka.

SUVREMENA UMJETNOST I NJENA PEDAGOŠKA VRIJEDNOST

Autori naglašavaju kako je razumijevanje suvremene umjetnosti nužan preduvjet za kvalitetan pedagoški rad, također naglašavaju da je nužna prisutnost suvremene umjetnosti u pedagoškom radu. Za pedagoški rad u predškolskom periodu razvijene su dvije strategije o mogućnosti upotrebe suvremene umjetnosti u likovnoj djelatnosti. Prva proizlazi iz konceptualne prirode suvremene umjetničke prakse, a druga naglašava njenu vizualnu zasićenost i raznolikost.

Odnos djeteta prema kulturnim ostvarenjima možemo dvojako promatrati. S jedne strane je djetetov prirodni i urođeni osjećaj za likovni red, a s druge naučeni osjećaj za lijepo i estetsko. Urođeni osjećaj za likovni red prisutan je u svakom ljudskom biću jer se s njime rađa. S druge strane, je tzv. osjećaj za lijepo, likovno skladno, estetsko; nešto što ljudskom biću nije urođeno, već je stečeno procesom učenja. Razvijanje estetskog osjećaja i osjetljivosti dugotrajan je proces učenja koji dovodi do trajnog bogaćenja života svakog pojedinca. Razvoj estetskog osjećaja moguć je samo u kontaktu s kvalitetnim likovnim, glazbenim, književnim djelima. Na nekvalitetna djela djetetu možemo skretati pozornost samo kroz usporedbu i u konfrontaciji s kvalitetnim umjetničkim djelima (Zupančić, 2001).

Preduvjet uspješnog razvijanja estetskog osjećaja kod djece, je osobna zainteresiranost i pozitivna usmjerenost pedagoga (odgojitelja) prema kulturnim objektima koje prezentiraju djeci (Blohm, 1995).

Likovna umjetnost ranijih razdoblja bila je više ili manje figurativna umjetnost. Problem se javlja u dvadesetom stoljeću kada moderna umjetnost počinje utirati prilično nesvakidašnji put. Pablo Picasso i George Braque razbijaju realnost i na slici počinju udruživati poglede različitih zornih kutova, Vasilij Kandinski negira figurativnost i slika apstraktnu sliku, Jackson Pollock odbacuje kist i boju polijeva po platnima, Lucio Fontana platna reže nožem, itd. Uza sve to, šezdesetih godina dvadesetog stoljeća javlja se i konceptualna umjetnost. Ona umjesto likovnog izraza naglašava ideju umjetnika. Odjednom u galeriji više nije moguće vidjeti likovno djelo u klasičnom smislu, već samo predstavljanje ideja. Sve se više počinju uvažavati hibridni likovni smjerovi kao npr. performansi, tjelesna umjetnost (Body Art), instalacija. Osamdesetih godina javlja se postmodernistička umjetnost koja ruši pravila i ustaljene načine likovnog izražavanja. Postmodernistički umjetnik upotrebljava sve moguće ne-likovne pristupe, svjesno ruši stoljećima stare principe i željezna pravila (Zupančić, 2001;273).

JACKSON POLLOCK

Jackson Pollock je bio najvažnija figura apstraktnog ekspresionizma. To je moderni stilski pravac američkog apstraktnog slikarstva koji se razvio u New Yorku 1940-ih godina, te je načinio od New Yorka umjetničko središte svijeta nakon Drugog svjetskog rata.

Apstraktni ekspresionisti su razvijali nadrealističku metodu automatizma, što ih je dovelo do gestualne aktivnosti koja izmiče razumskoj kontroli. Tako naslikana slika nije prikaz nekog sadržaja nego polje slikarova tijela koje ostavlja trag, a trag postaje sadržaj – djelo. Slika je zapis automatizirane kretnje koju proizvodi umjetnik, a to može činiti kistom, prolivanjem boje iz kantice ili prskanjem boje četkom (dripping), pri čemu nastaje neobuzdan, spontan nered gestualnih tragova, a središte slike se gubi i ona curi ravnomjerno preko svojih rubova na sve strane. Apstraktni ekspresionizam se može podijeliti u dva glavna tipa. Prvi je „action painting“ kojem je glavni predstavnik Jackson Pollock, a drugi je „colorfield“ kojem je predstavnik Mark Rothko. Pod utjecajem nadrealista i egzistencijalne filozofije, ovi slikari su otkrili novi pristup umjetnosti gdje je slikarstvo postalo zamjena za život. Apstraktni ekspresionizam označava suočavanje individualnog proživljavanja ljudske drame (usamljenosti, depresije) i ambicija za stvaranjem velikog herojskog gestualnog znaka koji će obilježiti moderno doba (Lucie-Smith, 2003).

Stvaralaštvo Jacksona Pollocka predočeno je djeci kroz priču o njegovom životu, promatranje njegovih djela, te im je prikazan video clip u kojem umjetnik slika uz glazbu. Primijenjena je metoda estetskog transfera koja obuhvaća većinu likovno-didaktičkih zahtjeva i načina izvođenja likovnih aktivnosti. U metodi estetskog transfera bitno je da se preko reprodukcije i provođenja likovno-pedagoškog procesa ne prenose samo informativne spoznaje već i estetske komponente koje sadrže umjetnine. Metodom estetskog transfera prezentacija umjetničkih djela treba biti takva da promatrača (dijete) dovede u interakciju s umjetničkim djelom, kako bi se doživljaji urezali u sjećanje, iskustvo, osjećaj i asocijaciju. Budući da je interakcija nešto osobno, razlikuje se od djeteta do djeteta. Stoga je potrebno u skupini stvoriti primjerene uvjete, u kojima će djeca bez ustručavanja izraziti osobna razmišljanja. Djeca imaju sposobnost prihvaćanja na osjećajnoj i asocijativnoj razini te na formalno intelektualnoj razini. Ova tri principa prihvaćanja promjenjiva su i ovise o promatraču i umjetničkom djelu (Duh, 2009).

Istraživanje

Planiranje istraživanja u obrazovanju nije proizvoljna stvar, već zahtjeva pažljivo planiranje i određivanje parametara, gdje u početku treba razmotriti pitanje odabira uzorka, pouzdanosti i valjanosti. Potrebno je odrediti minimalni reprezentativni uzorak, iako znamo da što je uzorak veći, rezultati su pouzdaniji, priroda ovakvog kvalitativnog istraživanja nameće nam zadani

uzorak što su u ovom slučaju dvije skupine od 25 djece u svakoj, uzrasta od 5-7 godina. Primjerena je metoda opažanja, jer se radi o prikupljanju „živih“ podataka iz „živih“ situacija. Za istraživača je to prilika da promatra ono što se nalazi na licu mjesta, a ne da o tome saznaje iz druge ruke (Patton, 1990, 203;5). Budući da su opažani događaji manje predvidljivi, ovaj oblik prikupljanja podataka ima određenu svježinu koja često nedostaje drugim oblicima prikupljanja podataka kao što su testovi (Morrison, 1993; 80). Ovdje se radi o opažanju strukturirane situacije za koju postoji već unaprijed pripremljen plan. Istraživanje se vršilo na dvije skupine djece koje broje jednaki broj, a obje su grupe na isti način upoznate s umjetničkim radom Jacksona Pollocka i nakon toga upućene na vlastitu interpretaciju. Obje su grupe uz rad slušale glazbu, a razlika se očitovala u tome što je jedna grupa slušala dinamičnu, energičnu i razigranu glazbu brzog tempa, a druga sjetnu, elegičnu skladbu sporog tempa. Cilj je bio utvrditi hoće li se pokazati razlike između radova djece s obzirom na karakter glazbe koju su slušali. Postavljena je hipoteza da će se pokazati razlike kroz poteze i boju, te da će se, te da će se utvrditi da doživljaj glazbe utječe na likovni izričaj.

Istraživanje je provedeno u vrtiću „Popaj“ u Splitu u svibnju 2011. Godine.

Nakon što je odgajateljica pričala djeci o umjetniku, prikazala video-clip u kojem umjetnik slika, te razgovora o viđenom i najavi likovnog zadatka, djeca su pristupila individualnom radu. Obje skupine su na jednak način pokazale zanimanje i pristupile radu. Prilikom evaluacije djeca su pričala o svojim uradcima, te su imala potrebu da svojim radovima daju imena koja je odgajateljica zabilježila uz ime i dob djeteta.

Rezultati

Prva skupina

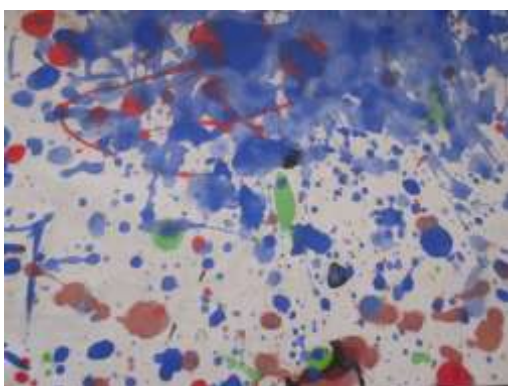
Dječji radovi uz glazbu: Nikolai Rimsky-Korsakov “ *The Flight of the Bumble-Bee*“

Slika 1: „Cvjetovi“, Mia 5,11 godina

Slika 2: „Duga“, Bruna, 6,9 godina

Slika 3: „Neobično nebo“, Iva 5,3 godina
6 godina

Slika 4: „Da ti nešto šapnem cvjetiću“, Matea

Slika 5: „Buket ruža“, Sara 6,8 godina

Slika 6: „Pas u igri“, Deni 6,4 godina

Iz ove skupine izdvojeni su najtipičniji radovi, te nazivi koje su im dala djeca. Uočavamo potrebu djeteta da verbalizira naslikano, što ukazuje na kognitivnu prirodu likovnog izričaja. Hipoteza da će slušanje glazbe utjecati na dinamiku, poteze i boje djelomično se može potvrditi opservacijom radova, mada se promatrajući djecu u procesu likovnog stvaranja više stjecao dojam da se rukovode vlastitim likovnim strategijama nego ritmom i tempom koji sugerira glazba.

Druga skupina

Dječji radovi uz glazbu: L. Van Beethoven: „Mjesečeva sonata“, Adagio

Slika 7: „Bezopasne zmije“, Nadana 5,4 godina
6,5 godina

Slika 8: „Šareni svijet“, Iko, Rino, Mislav,
6,5 godina

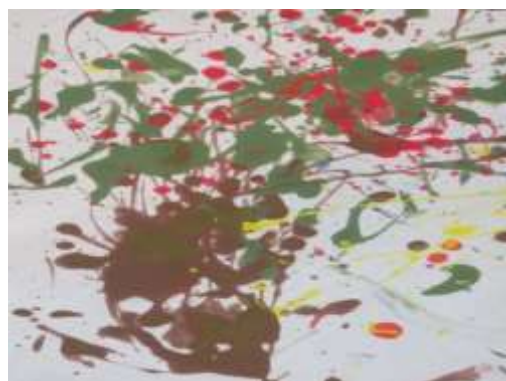
Slika 9: „Polje u proljeće“, Lara 6 godina godina

Slika 10: „Ples riba i sirena“, Lucija 7

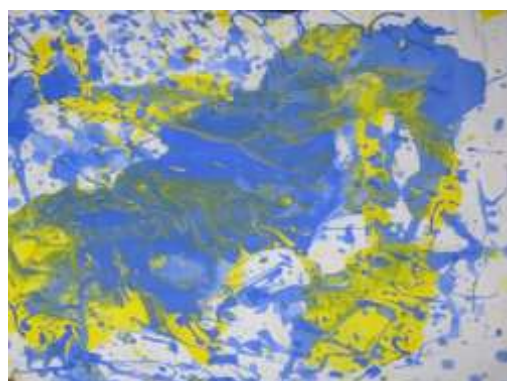
Slika 11: „Kuća s dvorištem“, Mia 6 godina

Slika 12: „Vaza s cvijećem“, Sara, 6,8 godina

Slika 13: „Leptir u letu“, Lara, 6 godina 6,9 godina

Slika 14: „Suncem okupano more“, Bruna,

Slika

15: „*Oluja se sprema*“, Lucija 7 godina **Slika 16:** „*Munje*“, Iko 6,5 godina

Promatrajući radove druge skupine koja je slušala glazbu sporijeg tempa možemo sa sigurnošću utvrditi da hipoteza nije potvrđena, tj. da ritam i tempo nisu utjecali na dinamiku rada. Mada se u nekim radovima ove skupine pojavljuju hladne i tercijarne boje češće nego u prvoj skupini, to je nedovoljno da bi se potvrdila hipoteza. Ovakav način rada bio je djeci dovoljno zanimljiv i nov, te su u potpunosti bili usredotočeni na kist i platno. Zapravo je došlo do intrinzične motivacije tj. uživanja u samom procesu, na koji glazba nije imala presudan utjecaj.

Na radovima je vidljivo kako djeca u likovnom izražavanju polaze od vlastite likovno-oblikovne strategije. Likovni izričaj je raznolik, svako dijete iskazuje svoj vlastiti doživljaj i na svoj individualan način stvara sliku. Na osnovi dobivenih rezultata moguće je utvrditi kakao će djeca kod jednakih ishodišta djelovati, tj. likovno stvarati u skladu s vlastitim individualnim značajkama. To se očituje i u različitosti interpretacija vlastitog uratka i u samom likovnom govoru. Za neposredan likovno-pedagoški rad to znači da unatoč usmjerenom i ciljanom vođenju aktivnosti od strane odgajatelja, djecu treba poticati na vlastito pronalaženje puta prema ostvarivanju likovnog zadatka.

Zaključna razmatranja

Osnovna namjera ovog istraživanja bila je približiti djeci modernu umjetnost, kroz susret s umjetničkim opusom Jacksona Pollocka. Njegovo se djelovanje u povijesti moderne umjetnosti 20.stoljeća shvaća kao suštinski pionirsko i inovativno. On svojim slikama kao seizmografom precizno mjeri unutarnja stanja psihe, a platno mu služi za izbacivanje emocija. Pollock je u potpunosti oživio emocije na platnu, on sam ističe „vitalnost“ kao kriterij i govori o svom

slikarstvu kao „umjetnosti ravnoteže“, „duševnom utješitelju“ i „naslonjaču za odmor“, bez nagovještaja simbolizma i simboličkih asocijacija (Read, 1974).

Istraživanje pokazuje da djeca dobro reagiraju i prihvaćaju takav način umjetničkog izražavanja, jer je između ostalog imanentan i samom djetetu, te mu pruža mogućnost da izrazi svoje emocije putem likovnog jezika. Međutim djeci u vrtićima ili galerijama ne pokazujemo umjetnička djela kako bi ih precrtavali, već da im ih predstavimo kako bi u kontaktu s umjetnošću obogatili njihov estetski razvoj, razvili pozitivan stav prema umjetnosti istovremeno ih potičući na vlastiti likovni izričaj.

Likovna pedagogija nezamisliva je bez likovne umjetnosti, jer se ona na njoj zasniva i njen je izvor. Likovna djela primjerena za didaktičke aplikacije na različitim stupnjevima odgoja moraju biti na dovoljno visokoj razini kvalitete, ali je značajna i njihova sadržajna primjerenost koja ovisi o dobi djeteta i vrijedi za umjetnost svih razdoblja. Iako pojedina djela moderne umjetnosti nisu primjerena za pokazivanje djeci, osobito ranog uzrasta, suvremena umjetnost u svojoj osnovi je i dalje pozitivno usmjerena i vrijedna općeg interesa.

Uključivanje djece u umjetničke procese, uz istodobno ugrađivanje elemenata njihove vlastite kulture u obrazovanje, razvija u svakom pojedincu smisao za stvaralaštvo i inicijativu, bogatu imaginaciju, emocionalnu inteligenciju, sposobnost kritičkog mišljenja, smisao za samostalnost te slobodu mišljenja i djelovanja. Odgoj za i kroz umjetnost također potiče kognitivni razvitak i pridonosi da ono što i kako učenici uče odgovara potrebama modernih društava u kojima žive.

LITERATURA

Bodulić, V. (1982). *Umjetnički i dječji crtež*. Školska knjiga, Zagreb.

Cohen, L., Morrison, K., *Metode istraživanja u obrazovanju*, Naknada Slap, Jastrebarsko, 2007.

Duh, M., *Likovno-oblikovne strategije predškolske djece*, Znanstvena monografija: *Interdisciplinarni pristup učenju- put ka kvalitetnijem obrazovanju djeteta* 2009. Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Hrvatska i Pedagoški fakultet Sveučilišta u Mariboru, Slovenija, 85-97, 2009.

Emmerling, L. (2007). *Jackson Pollock*. TASCHEN.

Lucie. Smith, E, *Vizualne umjetnosti dvadesetog stoljeća*, Golden marketing- Tehnička knjiga, Zagreb, 2003.

Morrison, K. *Developing reflective practice in higher degree students through a learning journal*. *Studies in Higher Education*, 21 (3), 317-332. 1993.

Patton, M., Q., *Qualitative Evaluation and Research Methods*. Newbury Park, London, New Delhi; SAGE Publications, 1990.

Peić, M. (1979). *Pristup likovnom djelu*. Školska knjiga, Zagreb.

Read, H., *A Concise History of Modern Painting*, Thames and Hudson LTD, London, 1974.

Zupančič, T; Duh, M. (2009). *Likovni odgoj i umjetnost Pabla Picassa. Likovno-pedagoški projekt u Dječjem vrtiću Opatija*. Dječji vrtić Opatija. Tisak.

Abstract

Involving children in the artistic process, while incorporating elements of their own culture into education, develop in each individual sense of creativity and initiative, a rich imagination, emotional intelligence, critical thinking, a sense of independence and freedom of thought and action. Education through the arts also stimulates cognitive development and contributes to what and how children learn to meet the needs of modern societies in which they live. This research is motivated by the idea to represent painting of Jackson Pollock to the children of preschool. The results show that children respond well and accept this way of artistic expression because it is immanent for children and gives them the opportunity to express their emotions through artistic expression. However, children in kindergarten or galleries we do not show the artwork to make copy, but to make contact with the arts, enrich their aesthetic development, develop a positive attitude toward art while encourage them to his own artistic expression.

Key words: **Jackson Pollock, modern art, art education, preschool child**

